

Nr 75.

Ankom till riksdagens kansli den 9 maj 1935 kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion angående utvidgad rätt till ersättning för skada av björn m. m.

(2:a avd.)

I en inom första kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 61, av herr *Gabrielsson* har hemställts, att riksdagen måtte besluta *dels* att även i de fall, där björn å annan mark än kronan tillhörig förorsakar skada å tamdjur, vilka för betning må dit inkomma, sådan skada må ersättas av statsverket, *dels ock* att renvårdande lapp må utan hinder av gällande bestämmelser å sådan annan kronomark än nationalpark, varest han enligt lagen om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige äger jaga, utan särskilt tillstånd döda björn, som anfallit människa eller tamdjur.

Beträffande de skäl, som ligga till grund för denna framställning, hänvisas till motionen.

Utskottet har i vederbörlig ordning införskaffat yttranden över motionen från domänstyrelsen, länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län samt vetenskapsakademien. Länsstyrelsen i Jämtlands län har vid sitt yttrande fogat utlåtanden från lappfogden i länet, som införskaffat vissa uppgifter från tre lappordningsmän och två jakttillsyningsmän, samt från landsfiskalen i Hede distrikt. Vid yttrandet från länsstyrelsen i Västerbottens län hava fogats utlåtanden från överjägmästarna i mellersta Norrlands, Umeå och Skellefteå distrikt samt från lappfogden i länet. Länsstyrelsen i Norrbottens län har vid sitt yttrande fogat utlåtanden från överjägmästarna i övre Norrbottens, nedre Norrbottens och Skellefteå distrikt, lappfogdarna i länet samt länets jaktvårdsförening. Vetenskapsakademien har åberopat ett av sina sakkunniga ledamöter förre professorn Einar Lönnberg och överdirektören Axel Gavelin avgivet yttrande.

Gällande bestämmelser och historik.

Gällande bestämmelser i förevarande ämne återfinnas i huvudsak dels i lagen den 8 november 1912 (nr 289) om rätt till jakt, sådan denna lag lyder enligt lagen den 25 november 1927 (nr 434), dels i jaktstadgan

den 25 november 1927 (nr 439) med däri genom kungörelsen den 2 juni 1933 (nr 267) vidtagen ändring, dels ock i lagen den 25 juni 1909 (nr 56 sid. 7) angående nationalparker med däri genom lagen den 25 november 1927 (nr 435) vidtagna ändringar.

Lagen om rätt till jakt, i dess lydelse enligt förenämnda lag den 25 november 1927 (nr 434), innehåller, såvitt här är av betydelse, följande stadganden. Enligt 1 § tillkommer jakträtt som regel envar jordägare på honom tillhörigt område. Är jord upplåten åt någon till brukande, äger, enligt 6 §, brukaren — med vissa undantag för jakt å älg — där ej annorledes avtalats nyttja den jakt, som hör till jorden. Enligt 12 § skall björn, som dödas eller fångas, alltid tillkomma kronan, om ej av Konungen annorledes förordnas. Även fallvilt av björn skall, enligt stadgande i 16 §, tillkomma kronan.

Jaktstadgan föreskriver i dess 2 § 1 mom., att björn å kronans mark icke må under någon tid av året jagas, dödas eller fångas utan Kungl. Maj:ts tillstånd. Enligt 2 § 2 mom. får dock björn, som anfallit människa eller tamdjur, även annorledes än i nödvärn dödas efter tillåtelse av länsstyrelsen. Den, som dödat eller fångat björn, är, enligt 12 §, pliktig att därom ofördröjligen underrätta vederbörande polismyndighet eller jägmästare. Enligt 10 §, sådan denna lyder enligt kungörelsen den 2 juni 1933 (nr 267), skall, därest skada förorsakas av björn å tamdjur inom område, dit djuren må för betning inkomma, och skadan icke är att tillskriva vårdslöshet vid djurens bevakning, sådan skada ersättas av statsverket. Slutligen föreskrives, såvitt här är i fråga, i jaktstadgans 25 §, att föreskrifterna i nämnda stadga icke skola äga tillämplighet beträffande nationalpark, i den mån särskilda bestämmelser äro stadgade för sådan park.

Enligt 1 § lagen angående nationalparker är det förbjudet att å kronan tillhörigt område, som avsatts till nationalpark, jaga, fånga eller avsiktligt döda djur av vad slag det vara må, då det ej sker till försvar mot angrepp å person eller egendom. Enligt lagens 2 §, sådan denna lyder enligt lagen den 25 november 1927 (nr 435), gäller berörda förbud i fråga om jakt å björn även för lapparna. Tillika föreskrives emellertid i sistnämnda paragraf, att om inom nationalparks område av björn förorsakas skada å renar, vilka där må föras å bete, sådan skada skall, om den ej är beroende av vårdslöshet vid renarnas bevakning, ersättas av statsverket. Enligt 3 § äger med avseende å varje särskild nationalpark Konungen i särskilt reglemente föreskriva de undantag från vad i 1 § stadgas, som må finnas nödiga bland annat för utövande av den jakt, som prövas utan olägenhet kunna medgivas. — Genom reglementet rörande nationalparkernas förvaltning den 22 december 1911 (nr 156) efter däri genom kungörelsen den 27 november 1927 (nr 438) vidtagen ändring är medgiven rätt för vetenskapsakademien att, där inom nationalpark viss djurart nått en för naturlivets jämvikt störande utveckling, beträffande sådan djur-

art upplåta rätt till jakt inom parken med den inskränkning, att jakt å björn och lo ej må äga rum utan Kungl. Maj:ts tillstånd.

Anmärkas må, att lapparna före 1927 års författningsändringar å annan kronomark än nationalpark obehindrat fingo jaga björn inom område, där de ägde uppehålla sig med sina renar, samt att före 1933 års ändring av 10 § jaktstadgan ersättning av allmänna medel kunde utgå allenast för sådan av björn å tamdjur förorsakad skada, som inträffat å kronans område.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 18 februari 1928 har *Norrbottens läns jaktvårdsförening* hemställt, att sådana ändringar måtte vidtagas i gällande författningar, att full ersättning av statsmedel erhöles för av björn förorsakad skada å tamdjur, vare sig skadan skedde å enskild eller å kronans mark, samt att rätt till dödande av björn utan att länsstyrelsens tillstånd därtill behövde inhämtas medgaves i de fall, då människa eller tamdjur bevisligen anfallits.

Vidkommande frågan om utvidgad rätt att döda björn har framställning om ändrade bestämmelser gjorts — förutom av Norrbottens läns jaktvårdsförening — jämväl av 1928 års riksdag, som i skrivelse nr 211, under åberopande av jordbruksutskottets utlåtande nr 34, i anledning av en inom riksdagen väckt motion, II: 301, anhållit om utarbetande av ändrade bestämmelser rörande rätt att döda björn, i syfte att renvårdande lapp bleve utan särskilt tillstånd för tryggande av sin näring tillerkänd dylik rätt, samt om framläggande för riksdagen, i den mån så kunde befinnas erforderligt, av förslag i ämnet.

I en till 1933 års riksdag avlåten proposition, nr 10, föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att medgiva, dels att även i fall, där björn å annan mark än kronan tillhörig förorsakade skada å tamdjur, vilka för betning finge dit inkomma, och skadan icke vore att tillskriva vårdslöshet vid djurens bevakning, sådan skada skulle ersättas av statsverket, dels ock att renvårdande lapp finge utan hinder av gällande bestämmelser å sådan annan kronomark än nationalpark, varest han enligt lagen om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige ägde jaga, utan särskilt tillstånd döda björn, som anfallit människa eller tamdjur.

Jordbruksutskottet, dit propositionen hänvisades, hemställde i däröver avgivet utlåtande, nr 65, att riksdagen måtte bifalla propositionen. I en vid utlåtandet fogad reservation yrkade fyra av utskottets ledamöter, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anmäla dels att det i propositionen framställda förslaget angående utvidgad rätt till ersättning för skada av björn icke föranlett någon erinran från riksdagens sida, dels ock att riksdagen funnit det i propositionen framlagda förslaget, i vad rörde utvidgad rätt att utan särskilt tillstånd döda björn, icke böra genomföras.

Vid frågans behandling i kamrarna stannade dessa i olika beslut, i det

att första kammaren biföll reservationen, medan andra kammaren biträdde utskottets hemställan. Frågan om utvidgad rätt att utan särskilt tillstånd döda björn hade sålunda förfallit.

Utbetalda ersättningar under åren 1933 och 1934 för husdjur, som enligt uppgift dödats av björn, framgå av följande, utav domänstyrelsen upprättade tabell.

L ä n	F å r		G e t t e r		R e n a r		H ä s t a r	
	Antal	Summa kronor	Antal	Summa kronor	Antal	Summa kronor	Antal	Summa kronor
Norrbottn	31	558	—	—	1	50	—	—
	40	62	—	—	1	20	—	—
	4	27	—	—	1	35	—	—
	—	—	—	—	2	60	—	—
Västerbotten.....	4	60	1	30	—	—	1	650
	4	55	1	25	—	—	—	—
	2	40	1	25	—	—	—	—
Jämtland	7	105	—	—	1	40	—	—
Summa	92	1,469	3	80	6	205	1	650

Summa s:rum 102 djur — 2,404 kronor.

Av utskottet infortrade yttranden.

Beträffande motionärens första yrkande, som lärer innebära, att ersättning för skada av björn å tamdjur jämväl skulle utgå om skadan vore att tillskriva vårdslöshet vid djurens bevakning, ha va domänstyrelsen och vetenskapsakademien avstyrkt bifall till motionen.

Domänstyrelsen anför härom följande:

»Under de två år som förflutit, sedan rätten att erhålla ersättning för skada av björn å tamdjur även å enskild mark tillkommit, har dylik ersättning i intet fall vägrats, sedan vederbörlig undersökning dessförinnan företagits. Även i de fall, då endast påtagliga sannolikhetsskäl talat för att skadan förorsakats av björn, har ersättning pläгат medgivits. Någon risk för att befolkningens rättmätiga intressen icke skola bli va tillgodosedda med nu gällande bestämmelser synes icke föreligga. Det kan emellertid befaras, att helt omotiverade framställningar kunna framkomma, därest motionärens yrkande skulle bifallas.»

I sitt yttrande över motionen erinrar *länsstyrelsen i Jämtlands län*, att bestämmelsen därom, att ersättning kunde utgå endast under förutsättning att skadan ej vore att tillskriva vårdslöshet vid djurens bevakning, torde sakna reell betydelse. Bestämmelsen borde enligt länsstyrelsens uppfattning kompletteras därhän, att rätt till ersättning bortföлле endast då djurägaren gjort sig skyldig till uppenbar vårdslöshet vid bevakningen.

Länsstyrelsen i Västerbottens län framhåller, att, under den tid förevarande bestämmelse tillämpats, icke i något fall, länsstyrelsen hade sig be-

kant, ersättning vägrats för skadegörelse genom björn. Likväl ansåge sig länsstyrelsen böra förorda, att inskränkningen i rätten till ersättning måtte utgå.

Vidkommande motionärens yrkande om rätt för renvårdande lapp att i visst fall döda björn förklarar *domänstyrelsen*, att inga sådana omständigheter framkommit, som motivera den ifrågasatta lagändringen, varför styrelsen avstyrker motionen.

Länsstyrelsen i Jämtlands län erinrar i sitt yttrande, att björn numera förekomme å Sonfjället och därtill gränsande trakter i Härjedalen samt inom Frostvikens socken och närgränsande del av Ströms socken i norra Jämtland.

Landsfiskalen i Hede distrikt upplyser, att antalet björnar å Sonfjället enligt olika uppgifter skulle variera mellan 10 och 40. Inom Frostvikens socken skulle enligt lappfogdens uttalande finnas 25 till 30 björnar.

Länsstyrelsen yttrar i ämnet vidare bland annat följande:

»Vad rätten att döda björn angår, torde nu gällande bestämmelse i detta avseende innebära att björn må dödas å Kronans område under det angrepp på människor eller djur pågår men däremot icke t. ex. då björnen håller på att förtära det av honom dödade bytet eller eljest om han visserligen anfallit människa eller tamdjur, men dödandet icke äger rum till försvar mot det omedelbara angreppet. I dylika fall torde det dock vara uppenbart att björnen blivit farlig och bör dödas. Under förutsättning att tillståndet avser endast björn, som bevisligen anfallit människor eller tamdjur, samt tillika bestämmelsen i lagen om rätt till jakt att den fällda björnen skall tillfalla Kronan bibehållas, synes ur allmän naturskyddssynpunkt risk ej föreligga för utvidgning av rätten att döda skadebjörn på sätt motionären föreslagit.»

Länsstyrelsen i Västerbottens län — som upplyser, att antalet björnar enligt lämnade uppgifter från revirjägmästarna skulle vara cirka 15 inom Vilhelmina revir och omkring 12 i Dorotea revir — anser sig oförbehållsamt böra förorda bifall till motionen i denna del.

I yttrande över motionen framhåller *länsstyrelsen i Norrbottens län*, att länsstyrelsen besjälades av ett uppriktigt intresse för att det stolta högvilt som björnen vore måtte bevaras åt vår fauna. Men länsstyrelsen kunde icke heller bortse från att detta naturskyddsintresse icke finge gå ut över människor, som under mödor, faror och försaker, varom knappast folk ner på landet kunde göra sig en rätt föreställning, vore nödsakade att leva sitt liv i de trakter, varom det här rörde sig. Dessa människor hade svårt att förstå det ideella värdet av detta naturskydd och ännu mindre att objekten för detsamma skulle existera så att säga på deras bekostnad. Länsstyrelsen ansåge sig sålunda böra föreslå sådan ändring i gällande bestämmelser, att renvårdande lapp finge å sådan annan kronomark än nationalpark, varest han enligt lagen om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige ägde jaga, utan särskilt tillstånd döda björn.

Professorn Lönnberg och överdirektören Gavelin anföra i denna fråga bland annat följande:

»Det inträffar understundom, att någon björn tager sig för att döda tamdjur, vanligen får eller renar. Detta är visserligen beklagligt, men att betrakta som rena undantag, som blott sällan inträffa. Såsom framgår av den av domänstyrelsen verkställda undersökningen, dödades under åren 1933 och 1934 i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län 102 tamdjur, för vilka ett sammanlagt belopp av 2,404 kronor erlades i ersättning. Det är att märka, att under denna tid ersättning betalades även för renar, som dödats på enskild mark. Under sådana omständigheter torde det vara klart, att björnens skadegörelse på tamdjur är ganska ringa. Detta beror bland annat därpå att björnen ligger i ide en stor del av den tid, då renarna vistas i skogslandet. Man har all anledning förmoda, att den största delen av de renkadaver, som kunnat anträffas inom vissa delar av lappmarkerna, härröra från renar, som omkommit till följd av sjukdom, svält, olyckshändelse samt delvis av angrepp av andra rovdjur än björn.

Skulle någon björn visa sig göra angrepp på tamdjur, och tillfälle ej gives att genast vid själva anfallet döda björnen till avvärjande av skadan, vilket enligt gällande lagbestämmelser är tillåtet, återstår likaledes enligt samma bestämmelser möjlighet att hos länsstyrelsen anhålla om tillstånd till björnens dödande. Det har sagts, att detta skulle vara en alltför omständlig och tidsödande procedur, men någon liknande bestämmelse synes oss dock nödvändig för kontroll mot nedskjutande av varje björn, som händelsevis befundes i närheten.

Enligt vårt förmenande skulle emellertid en ännu effektivare och smidigare anordning kunna skapas därigenom att uppgiften att efter prövning meddela dylikt tillstånd att döda björn överflyttades från länsstyrelsen till domänstyrelsen, vilken har sakkunniga tjänstemän förlagda på respektive orter och därför lättast och snabbast kan undersöka de en skilda fallen och bedöma, vilka åtgärder, som av dessa böra föranledas.

För att kunna bedöma *om* och i vilken mån björnstammen i Norrbottens och Västerbottens län behöver reduceras, synes det vara nödvändigt, att en noggrann och sakkunnig uppskattning göres av björnarnas talrikhet och i samband därmed utrönas den eventuella skada, som björnarna göra. Björnstammen kan nämligen vara ganska talrik utan att någon som helst skadegörelse av den vållas, varpå bevis kunna företas från olika delar av vårt land under en gångens tid, då björnen var mera allmänt spridd. Någon utredning om björnens talrikhet i nutiden har dock ej förebragts varken av motionären eller hans sagesman lappfogden. Det talas blott i allmänna ordalag om att björnarna ökats. Enligt vår på egna och andras erfarenhet grundade uppfattning äro emellertid i flertalet fall berättelserna om björnarnas talrikhet väsentligen överdrivna. I många fall är det uppenbart, att det relativt stora antalet uppkommit därigenom, att en eller ett fåtal björnar iakttagits vid olika tillfällen på olika platser samt på var och en av dessa blivit räknad såsom en särskild björn, respektive grupp av björnar, varefter man genom addition erhållit en ganska hög men ingalunda tillförlitlig siffra.

Med stöd av det, som vi sålunda haft äran framföra, tillåta vi oss uttala, att inga som helst bärande skäl blivit framställda för att, såsom i motionen yrkas, utsträckt rätt skulle medgivas renvårdande lapp att utan sär-

skilt tillstånd fälla björn, men att det däremot är uppenbart, att ifall sådan rätt beviljades, stor fara är nära för handen att björnen inom kort skulle komma att helt och hållet utrotas. Då det av statsmakterna förut vidtagits åtgärder för att bibehålla denna intressanta djurart även för framtiden såsom en värdefull medlem av vår fauna, skulle det vara upprörande om densamma nu åter prigsavs för utrotning, utan att något trängande behov därtör föreligger och vi tillåta oss därför, att på det allvarligaste avstyrka även motionens senare del.»

För bifall av motionärens andra yrkande hava vidare samtliga lappfogdar uttalat sig. *Lappfogden i Norrbottens södra distrikt* upplyser, att år 1929 kunde björnstammen i Arjeplog med säkerhet uppskattas till minst 18 djur och i Jokkmokk med lika stor säkerhet till minst 40 à 50 djur. Under de fem år, som därefter förflutit, hade stammen av allt att döma haft en så kraftig ökning att beståndet åtminstone för Jokkmokks vidkommande nu torde kunna sägas räkna det dubbla antalet djur. Lappfogden föreslår en oinskränkt rätt för renskötande lapp att döda björn, som anträffades å sådan annan kronomark än nationalpark, varest lappen enligt lag då ägde rätt att uppehålla sig med sina renar. *Lappfogden i Norrbottens norra distrikt* upplyser, att enligt uppgifter av lapp-tillsyningsmannen i Gällivare socken samt ordningsmännen i Gällivare fjällappbyar sammanlagda antalet björnar mellan Kalix älv och sockengränsen mot Jokkmokk uppginge till minst 30.

De hörda *överjägmästarna* avstyrka i allmänhet bifall till motionen. Överjägästaren i övre Norrbottens distrikt förmenar, att frågan borde utredas av pågående jaktvårdsutredning.

Norrbottens läns jaktvårdsförening framhåller, att en utvidgad rätt för renvårdande lapp att döda björn lätt skulle kunna komma att missbrukas. Skulle en gallring av björnstammen visa sig behöfelig, syntes detta endast böra ske efter medgivande av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall och under erforderlig kontroll.

Föregående sammanfattning av de infortrade yttrandena torde giva vid handen, att frågan om utvidgad rätt för renvårdande lapp att döda björn är av invecklad beskaffenhet. De lämnade uppgifterna om de skador och obehag, björnstammen förorsakar de renvårdande lapparna, divergera avsevärt. Enligt utskottets förmenande är björnens skyddande mot utrotning ett naturskyddsintresse, som bör ägnas erforderligt beaktande. Å andra sidan måste därvid givetvis tillses, att björnstammen icke å något håll tillväxer på sådant sätt, att de renvårdande lapparnas och den övriga lappmarksbefolkningens berättigade anspråk på skydd för person och egendom äventyras. Innan statsmakterna företaga åtgärder i riktning att medgiva vidgad rätt att döda björn, torde emellertid vara erforderligt att förutsättningslöst utreda omfattningen och arten av den skada och det obehag, förekomsten av björnar utgör för befolkningen, samt vilka åtgärder från det allmännas sida som kunna

påkallas därav. Utskottet vill härvid erinra, att chefen för jordbruksdepartementet jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 1 februari 1935 tillkallat en utredningsman och fyra sakkunniga för utredning av jaktlagstiftningsfrågor, vilken utredning borde vara avslutad i sådan tid, att förslag i ämnet kunde underställas 1936 års riksdag. I samband med denna utredning, som jämväl lärer omfatta frågan om fridlysning av vissa djurslag, torde de spørsmål, som utskottet nu antytt, lämpligen tagas under omprövning.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen i anledning av motionen I:61 må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att åt pågående jaktlagstiftningsutredning uppdrages att upptaga till behandling de spørsmål, som beröras i motionen.

Stockholm den 7 maj 1935.

På jordbruksutskottets vägnar:

C. J. JOHANSSON.

Närvarande: se utlåtande nr 73.